

**ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВ У ПОЛІЛІНГВАЛЬНОМУ,
ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ Й ПОЛІЕТНІЧНОМУ СВІТІ**

УДК 81-115"18/19"

**Ф. ДЕ СОССЮР ПРО МОВУ ЯК СИСТЕМУ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ
КОНЦЕПЦІЇ ВИДАТНОГО ЛІНГВІСТА
З ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНИХ ПОЗИЦІЙ****Володимир ГЛУЩЕНКО (Слов'янськ, Україна)**e-mail: sdpunauka@ukr.net**Вікторія СВЯТЧЕНКО (Слов'янськ, Україна)**e-mail: sviatchenkovv@gmail.com

ГЛУЩЕНКО Володимир, СВЯТЧЕНКО Вікторія. Ф. де СОССЮР ПРО МОВУ ЯК СИСТЕМУ: ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ ВИДАТНОГО ЛІНГВІСТА З ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРАГМАТИЧНИХ ПОЗИЦІЙ

У статті подано критичну оцінку (з функційно-прагматичних позицій) традиційної інтерпретації поглядів Ф. де Соссюра на мову як системний феномен.

Соссюрові традиційно приписують розрив між синхронією і діахронією і тезу про асистемність мовних змін. Проте така інтерпретація є міфом. Сучасні лінгвоісторіографічні дослідження дозволяють стверджувати, що терміни «синхронія» і «діахронія», протиставлені один одному як сучасний стан мови і історія мови, запропонував не Соссюр (традиційний погляд), а упорядники «Курсу загальної лінгвістики». Так, у монографії О. Просяник «Фердинанд де Соссюр: деміфологізація концепцій» встановлено: Соссюр не вживав цих термінів у названих значеннях і не протиставляв синхронічний підхід до мови діахронічному; він не стверджував, що системні властивості мови виявляються тільки в синхронії, а в діахронії системності немає, що змінюються окремі мовні явища, а не система певної мови в цілому і що, отже, конкретні мовні зміни мають асистемний характер.

Соссюр послідовно відрізняв аспекти еволюції системи мови в мовній діяльності і проблеми встановлення її вивчення системної сутності мови в кожному конкретний момент її існування.

З погляду Соссюра, мова (ідіосинхронічна сутність) і мовлення (діахронічна сутність) становлять єдність у вигляді мовної діяльності, тому темпоральна сутність цієї останньої не може бути ані синхронічною (у Соссюра – ідіосинхронічною), ані діахронічною. Її сутність у тому, що, незважаючи на інновації, які постійно відбуваються в мовленні, мова в кожному момент її стану є статичною системою; мовна ж діяльність повинна одночасно й розвиватися, й залишатися самою собою (панхронічний підхід).

Ключові слова: система мови, антропоцентрична парадигма, ідіосинхронія, діахронія, панхронія.

GLUSHCHENKO Volodymyr, SVYATCHENKO Viktoriia. F. DE SAUSSURE ABOUT THE LANGUAGE AS A SYSTEM: RETHINKING THE CONCEPT OF A KNOWN LINGUIST FROM FUNCTIONAL AND PRAGMATIC POSITIONS

The article presents a critical assessment (from a functional and pragmatic point of view) of the traditional interpretation of the views of F. de Saussure in the language as a systemic phenomenon. Saussure traditionally attributed the gap between synchronicity and diachronic and the thesis of the assistance of linguistic changes. However, such an interpretation is a myth. Modern lingua historiographical studies suggest that the terms «synchronicity» and «diachrony», opposed to each other as the present state of language and the history of language, was proposed not by Sossure (traditional view), but by the compilers of the «Course of a General Linguist». In the monograph O. Prosyanyk «Ferdinand de Saussure: demifologizatsiya concept» established: Saussure did not use these terms in these values and did not oppose the synchronic approach to the language diachronic; he did not claim that the system's properties of the language appear only in synchronization, but in the diachronic there is no systematic system, which changes certain language phenomena, rather than the system of a certain language in general and that, consequently, specific language changes have an asymmetrical character. Saussure consistently distinguished aspects of the evolution of the language system in speech activity and the problem of establishing and studying the systemic essence of language at each particular moment of its existence. From the point of view of Saussure, language (idiosynchronous essence) and speech (diachronic essence) constitute unity in the form of linguistic activity, therefore the temporal nature of this latter can not be either synchronous (in Saussure it is idiosynchronous) or diachronic. Its essence is that, in spite of the innovations that are constantly occurring in speech, at any moment its state is a static system; the linguistic activity must simultaneously develop and remain by itself (a panchronistic approach).

Key words: system of language, anthropocentric paradigm, idiosynchrony, diachronic, panchronium.

Постановка проблеми. Сучасні лінгвоісторіографічні дослідження дозволяють стверджувати, що терміни *синхронія* і *діахронія*, протиставлені один одному як сучасний стан мови і історія мови, запропонував не Ф. де Соссюр (традиційний погляд), а упорядники «Курсу загальної лінгвістики». Так, у монографії харківської дослідниці О. Просяник «Фердинанд де Соссюр: деміфологізація концепції» встановлено: Соссюр не вживав цих термінів у названих значеннях і не протиставляв синхронічний підхід до мови діахронічному; він не стверджував, що системні властивості мови виявляються тільки в синхронії, а в діахронії системності немає, що змінюються окремі мовні явища, а не система певної мови в цілому і що, отже, конкретні мовні зміни мають асистемний характер [13, с. 211–216].

Проте саме за цю «асистемність» нерідко дорікали Соссюрові прихильники системного підходу до мови. Іронія долі полягає в тому, що багато хто з лінгвістів критикував Соссюра за думки, яких швейцарський учений ніколи не висловлював!

Типовими є зауваження С. Д. Каунельсона: «Усупереч Соссюрові, який уважав, що «протиставлення двох точок зору – синхронічної і діахронічної – цілком абсолютне і не терпить компромісу», – є серйозні підстави вважати, що синхронія органічно пов'язана з діахронією. Синхронна система мови пронизана генетично-дерииваційними зв'язками, які визначають не тільки взаємовідношення між елементами системи, а й спосіб їхнього вживання в процесах мовленнєвої діяльності» [9, с. 427]. Характерною є й критика Р. О. Будагова: Соссюр помилявся, доводячи, що сучасна система будь-якої мови завжди незалежна від її історичного минулого [2, с. 7]. В. І. Абаєв також приписував Соссюрові розрив між синхронією і діахронією, відмову від історичної інтерпретації [1, с. 28]. Подібним чином В. А. Глуценко писав про те, що в концепції Соссюра протиставлення синхронії і діахронії має абсолютний характер і що, на думку Соссюра, діахронічний підхід дає можливість дослідити лише розрізнені мовні факти [6, с. 47; 5].

У цьому контексті важливо встановити, як саме трактував Соссюр системність мови і як він співвідносив цей феномен з іншими базовими поняттями лінгвістичної науки.

Огляд досліджень і публікацій з цієї проблеми. У згаданій монографії Оксани Просяник подано переосмислення ідей видатного лінгвіста. Ідеться про традиційні тлумачення концепції Соссюра; наведено їх критику і на основі прискіпливого аналізу низки соссюрівських текстів (що стали відомими науковому загалу починаючи з другої половини ХХ ст.) запропоновано нову інтерпретацію поглядів Соссюра на мову як систему.

Формулювання мети статті. Метою статті є розкриття сутності соссюрівських інтерпретацій, пов'язаних із системними властивостями мови й аспектами дослідження мови як системи.

Мета дослідження конкретизується в таких завданнях: 1) показати хибність традиційного висвітлення поглядів Соссюра на мову як систему; 2) відділити трактування Соссюра від трактувань видавців «Курсу загальної лінгвістики»; 3) розкрити справжні погляди Соссюра на проблему системності мови в контексті базових понять мовознавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здійснивши системне дослідження нововиявлених автографічних матеріалів Соссюра, О. Просяник тим самим змогла переосмислити наукову спадщину швейцарського лінгвіста. Фактично йдеться про ревізію традиційного тлумачення концепції Соссюра. Це переосмислення здійснене з функціонально-прагматичних позицій. Як відзначає О. Просяник, Соссюр працював у межах антропоцентричної парадигми [13, с. 224–225].

Теоретичну концепцію Соссюра звичайно розглядають крізь призму «Курсу загальної лінгвістики», який написав, однак, не Соссюр, а його послідовники Ш. Баллі та А. Сеше у співпраці з А. Рідлінгером.

Соссюр прочитав три цикли лекцій із загального мовознавства в Женевському університеті в 1907, 1908–1909 і 1910–1911 рр. Після смерті Соссюра Баллі та Сеше вирішили опублікувати соссюрівські курси. Проте самі Баллі та Сеше ці лекції не відвідували, тому вони звернулися до одного із слухачів, студента А. Рідлінгера.

За неповними чернетками Соссюра і за студентськими нотатками лекцій три редактори в 1916 р. опублікували книгу, що відома в світовому мовознавстві як класична праця «Курс загальної лінгвістики» («Cours de linguistique générale»), авторство якої приписують Соссюрові, хоча фактично Соссюр не є автором цієї книжки [там само, с. 7–10].

Це важливо підкреслити, оскільки концепція Соссюра значною мірою стала низкою міфів: Соссюрові багато хто з мовознавців приписував і продовжують приписувати те, чого Соссюр не писав; Соссюра часто критикували за думки, які йому не належали.

У 1957 р. Р. Годель опублікував книжку «Рукописні джерела «Курсу загальної лінгвістики», де вміщено додаткові записи лекційних курсів Соссюра, його чернетки, низку інших соссюрівських документів, а також студентські записи, не використані видавцями «Курсу загальної лінгвістики» (1916). Р. Годель [19] першим звернув увагу на суттєві концептуальні розбіжності між текстом «Курсу» та зазначеними матеріалами [13, с. 10–11].

Справу Р. Годеля в 1967 і 1974 рр. продовжив Р. Енглер [14; 27], який сприяв відокремленню думки Соссюра від домислів (що належать видавцям книги й численним коментаторам) [13, с. 12]. У 1996 р. було знайдено невідомі записи Соссюра, опубліковані в 2002 р. [23].

Усі ці автографічні тексти Соссюра стали матеріалом дослідження в монографії О. Просяник.

Авторка монографії говорить про номотетичний проект Соссюра, маючи на увазі соссюровську методологію: концепцію Соссюра в книзі О. Просяник розглянуто як спробу перетворити лінгвістику в повноцінну науку зі своєю ідеографією (описом окремих фактів) і своєю номотетикою (що пояснює головні засади певної концепції) [13, с. 201]. «Саме таким номотетичним проектом була його теорія мовної діяльності», – пише про Соссюра О. Просяник [там само].

Сутність цього проекту Соссюра, на думку О. Просяник, «полягає в представленні трансцендентальних принципів організації людського лінгвосеміотичного досвіду на противагу ідіографічним описам окремих фактів, що існують у конкретному культурно-історичному середовищі і, навіть більше, на противагу самим історичним змінам, що відбуваються в мовній діяльності тієї чи тієї конкретної мови» [там само, с. 205].

Аргументовано у викладі О. Просяник виступає теза про те, що Соссюр послідовно відрізняв аспекти еволюції системи мови в мовній діяльності і проблеми встановлення й вивчення системної сутності мови в кожний конкретний момент її існування [там само, с. 206].

Зміни в мові (у царині системних опозицій) є повільними, вони не відбуваються навіть упродовж життя одного покоління. Такі зміни, за Соссюром, є не власне мовними, а когнітивними (мисленневими) [там само].

Як відзначає О. Просяник, згідно з міркуваннями видавців «Курсу загальної лінгвістики» (але не Соссюра!), синхронічне і діахронічне дослідження є різними способами вивчення того самого об'єкта.

Проте видавці «Курсу» помиляються: ці різновиди є «абсолютно відмінними дослідженнями принципово відмінних об'єктів» [там само, с. 210]; дослідникові «слід відділити власне семіологічний аспект language (суть якого визначає мова) від несеміологічного (фонетичного ряду) і досліджувати їх різними методами: перше – системно, у режимі одночасності відношень, друге – діахронічно, у режимі послідовностей» [там само].

Наступний епістеомологічний рух Соссюра О. Просяник убачає в розрізненні, з одного боку, «ідіосинхронічних станів мовної системи (і панхронічної сталості мовної діяльності як такої)» і «часткових чи системних змін, які відбуваються в мовній діяльності». Єдиним повноцінним і натуральним об'єктом системного дослідження є «власне ідіосинхронічний стан мови, що базується на мовному чутті суб'єкта мовної діяльності й відображується в його мовленневих діях». Зміни ж, особливо часткові, можуть досліджуватися ретроспективним способом – «найгіршим з можливих, бо він є і несистемним, і неантропоцентричним (не базується на мовному чутті носія)» [там само].

За Соссюром, наукове вивчення змін у мові (те, що називають історією мови) полягає в спробі роздільної реконструкції системних відношень на окремих етапах (попередніх станах мови), а потім на їх порівнянні та встановленні системних змін. Таку точку зору Соссюр називав *історичною*. Провести таке дослідження «без сучасних упереджень» надзвичайно важко. Сучасний учений може встановити, як було раніше і як стало пізніше, але це ще не означає, що він може зрозуміти, яку функціональну вартість мав певний архетип у тій системі, у якій цей архетип реально функціонував [там само, с. 210–211].

Отже, Соссюр відрізняв стан мови як системи відношень (у свідомості мовця) і перманентну зміну мовних фактів суспільною групою як два різні об'єкти дослідження, але термінологічно Соссюр позначав їх не як синхронію і діахронію (саме так традиційно вважають), а як стан свідомості та історичний стан [там само, с. 212].

Синхронічним же (ідіосинхронічним) Соссюр називав одномоментний стан системних відношень у мові як інформаційній (у першу чергу морфологічній) функції, протиставляючи його *діахронічному* (постійно змінному й послідовному) фонетичному ряду (Соссюр

відзначав, що «діахронічна перспектива стосується фонетичних фактів» [23, р. 69]). На відміну від укладачів «Курсу загальної лінгвістики», Соссюр «не зводив темпорального статусу лінгвальних фактів до дихотомії «ідіосинхронія – діахронія», а вбачав у language ще один темпоральний модус побутування – **панхронію** (виділено О. Просяник – В. Г., В. С.), котру розумів як сукупність усіх моментів ідіосинхронії і противагу модусу» [13, с. 212]. Без такої противаги важко було б погодити факти постійної змінності й щомоментної незмінності та цілісності мови як системного феномена. Саме так Соссюр протиставляв термін *ідіосинхронія* терміну *діахронія*: не в значенні «сучасне – історичне», а в значенні «мовне (системне) – мовленнєве (лінійне)». При цьому обидва терміни входять у тріаду з терміном *панхронія* на тій самій zasadі, на якій *мова* і *мовлення* творять тріаду з *мовною діяльністю*, яка узагальнює їх. У контексті розглядуваних нами питань важливо відзначити, що Соссюр не вживав терміна *синхронія* (*ідіосинхронія*) для протиставлення наявного стану мови її історії. Для цього в Соссюра є терміни *l'etat* і *status* [там само].

Ще раз підкреслимо, що терміни *синхронія* і *діахронія*, протиставлені один одному як сучасний стан мови і історія мови, запропонували упорядники «Курсу»; Соссюр не вживав цих термінів у названих значеннях і не протиставляв синхронічний підхід до мови діахронічному.

Традиційне (після виходу «Курсу») поняття синхронії є «досить розмитим». Ідіосинхронія ж у Соссюра – це «одномоментний стан мови, тобто стан під час її використання» [там само, с. 213].

З погляду Соссюра, мова (ідіосинхронічна сутність) і мовлення (діахронічна сутність) становлять єдність у вигляді мовної діяльності (language), тому темпоральна сутність цієї останньої не може бути ані ідіосинхронічною, ані діахронічною. Її сутність у тому, що, незважаючи на інновації, які постійно відбуваються в мовленні, мова в кожний момент її стану є статичною системою; мовна ж діяльність повинна одночасно і розвиватись, і залишатись собою самою. Це є панхронія [там само, с. 223].

Соссюрівську методологічну позицію в цілому доцільно інтерпретувати як реляціоністично-антропоцентричну [там само], у склад якої можна включити три важливі тези, згідно з якими семіологічні явища та відношення 1) є принципово функціональними, тобто реляційними (вони є не субстанціями чи комбінаціями субстанцій, а відношеннями), 2) є принципово антропоцентричними (індивідуально-психологічними з онтологічного погляду та суспільно-психологічними з погляду походження та функціонального призначення), 3) якісно відрізняються від відношень власне когнітивних (понятійно-мисленнєвих) і власне фонетичних (акустично-артикуляційних) [там само, с. 257–258].

Висновки. Отже, приписуваний Соссюрові розрив між синхронією і діахронією є міфом. Соссюр послідовно відрізняв аспекти еволюції системи мови в мовній діяльності і проблеми встановлення й вивчення системної сутності мови в кожний конкретний момент її існування.

Перспективи подальших розвідок ми вбачаємо в поглибленому вивченні поглядів Соссюра на ідіосинхронічний статус мовних одиниць і мови як системи та на системно-семіологічне дослідження.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Абаев В. И. Лингвистический модернизм как дегуманизация науки о языке. *Вопросы языкознания*. 1965. № 3. С. 22–43.
2. Будагов Р. А. Из истории языкознания (Соссюр и соссюрианство). Материалы к курсам языкознания / под общ. ред. В. Д. Звегинцева. Москва : МГУ, 1954. С. 4–32.
3. Будагов Р. Шарль Балли и его работы по общему и французскому языкознанию. *Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка*. Москва : Изд-во иностр. лит., 1955. С. 3–19.
4. Глухоман І. В. Філософські інтенції у лінгвістичних вченнях Ф. де Соссюра та Р. Якобсона : автореф. дис..... канд. філос. наук: спец. 09.00.05 «Історія філософії». Київ, 2007. 19 с.
5. Глушчанка У. А. А. А. Шахматаў і М. М. Дурнаво пра сінхранію і дыяхранію. *Вестнік Віцебскага дзяржаўнага універсітэта імя П. М. Машэрава*. 2002. № 3 (35). С. 70–73.
6. Глушенко В. А. Принципи порівняльно-історичного дослідження в українському і російському мовознавстві (70-і рр. XIX ст. – 20-і рр. XX ст.) / відп. ред. О. Б. Ткаченко. НАН України. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Донецьк, 1998. 222 с.

7. Задачи советского языкознания в свете трудов И. В. Сталина и журнал «Вопросы языкознания». *Вопросы языкознания*. 1952. № 1. С. 3–40.
8. Заика В. И. Очерки по теории художественной речи. Великий Новгород : НовГУ им. Ярослава Мудрого, 2006. 407 с.
9. Кацнельсон С. Д. Семантико-грамматическая концепция У. Л. Чейфа. *Чейф У. Л. Значение и структура языка / послесловие*. Москва : Прогресс, 1975. С. 407–427.
10. Кузнецов В. Г. Женевская лингвистическая школа: от Соссюра к функционализму. Москва : УРСС, 2003. 184 с.
11. Лещак О. Очерки по функциональному прагматизму: методология – онтология – эпистемология. Тернополь–Кельце : Підручники & посібники, 2002. 255 с.
12. Макаев Э. А. Проблемы и методы современного сравнительно-исторического индоевропейского языкознания. *Вопросы языкознания*. 1965. № 4. С. 3–19.
13. Просяник О. Фердинанд де Соссюр: деміфологізація концепції. Харків : Харківське історико-філологічне товариство, 2018. 276 с.
14. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / Редакция Ш. Балли и А. Сеше / Пер. с франц. А. Сухотина. Де Мауро Т. Биографические и критические заметки о Ф. де Соссюре / Примечания / Пер. с франц. С. В. Чистяковой. Под общ. ред. М. Э. Рут. Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 1999. 432 с.
15. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию. Москва : Прогресс, 1977. 695 с.
16. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. Київ : Основи, 1998. 324 с.
17. Чикобава А. К вопросу о путях развития современной лингвистики. *Вопросы языкознания*. 1966. № 4. С. 45–61.
18. Engler R. Théorie et critique d'un principe saussurien: L'arbitraire du signe. Cahiers Ferdinand de Saussure. № 19. 1962. P. 5–66.
19. Godel R. Les sources manuscrites du Cours de linguistique generale de F. de Saussure. Geneve ; Paris : Droz, 1957. 282 p.
20. Saussure F. de. Cours de linguistique générale, édition critique par Rudolf Engler. Wiesbaden : Otto Harrassowitz. T. 1. 1967. 515 p.
21. Saussure F. de. Cours de linguistique générale, édition critique par Rudolf Engler. Wiesbaden : Otto Harrassowitz. T. 2. 1974. 51 p.
22. Saussure F. de. Cours de linguistique générale. Paris : Payot, 1997. 269 p.
23. Saussure F. de. Ecrits de linguistique générale, établis et édités par Simon Bouquet et Rudolf Engler, avec la collaboration d'Antoinette Weil. Paris : Gallimard, «Bibliothèque des idées», 2002. 353 p.

REFERENCES

1. Abaev V. I. Lingvisticheskiy modernizm kak degumanizatsiya nauki o yazyike. *Voprosyi yazyikoznaniya*. 1965. # 3. S. 22–43.
2. Budagov R. A. Iz istorii yazyikoznaniya (Sossyur i sossyurianstvo). *Materialyi k kursam yazyikoznaniya / pod obsch. red. V. D. Zvegintseva*. Moskva : MGU, 1954. S. 4–32.
3. Budagov R. Sharl Balli i ego raboty po obschemu i frantsuzskomu yazyikoznaniyu. Balli Sh. *Obschaya lingvistika i voprosyi frantsuzskogo yazyika*. Moskva : Izd-vo inostr. lit., 1955. S. 3–19.
4. Hlukhoman I. V. Filosofski intentsii u lnhvistychnykh vchenniakh F. de Sossiura ta R. Yakobsona : avtoref. dys.... kand. filos. nauk: spets. 09.00.05 «Istoriiia filosofii». Kyiv, 2007. 19 s
5. Glushchanka U. A. A. A. Shaxmataÿ i M. M. Durnavo pra sinxraniiyu i dbyaxraniyu. *Vesnik Vicebskago dzyarzhaynaga univërsitëta imya P. M. Mashërava*. 2002. # 3 (35). S. 70–73.
6. Hlushchenko V. A. Pryntsyry porivnialno-istorychnoho doslidzhennia v ukrainskomu i rosiiskomu movoznavstvi (70-i rr. XIX st. – 20-i rr. XX st.) / vidp. red. O. B. Tkachenko. NAN Ukrainy. In-t movoznavstva im. O. O. Potebni. Donetsk, 1998. 222 s.
7. Zadachi sovetskogo yazyikoznaniya v svete trudov I. V. Stalina i zhurnal «Voprosyi yazyikoznaniya». *Voprosyi yazyikoznaniya*. 1952. # 1. S. 3–40.
8. Zaika V. I. Ocherki po teorii hudozhestvennoy rechi. Velikiy Novgorod : NovGU im. Yaroslava Mudrogo, 2006. 407 s.
9. Katsnelson S. D. Semantiko-grammaticheskaya kontseptsiya U. L. Cheyfa. *Cheyf U. L. Znachenie i struktura yazyika / posleslovie*. Moskva : Progress, 1975. S. 407–427.
10. Kuznetsov V. G. Zhenevskaya lingvisticheskaya shkola: ot Sossyura k funktsionalizmu. Moskva : URSS, 2003. 184 s.
11. Leschak O. Ocherki po funktsionalnomu pragmatizmu: metodologiya – ontologiya – epistemologiya. Ternopol–Keltse : Pidruchniki & poslbniki, 2002. 255 s.
12. Makaev E. A. Problemy i metodyi sovremennogo sravnitelno-istoricheskogo indoeuropeyskogo yazyikoznaniya. *Voprosyi yazyikoznaniya*. 1965. # 4. S. 3–19.
13. Prosyaniuk O. Ferdinand de Sossyur: demifologizatsiya kontseptsii. Harkiv : Harkivske Istoriko-filologichne tovaristvo, 2018. 276 s.
14. Sossyur F. de. Kurs obschey lingvistiki / Redaktsiya Sh. Balli i A. Sese / Per. s frants. A. Suhotina. De Mauro T. Biograficheskie i kriticheskie zametki o F. de Sossyure / Primechaniya / Per. s frants. S. V. Chistyakovoy. Pod obsch. red. M. E. Rut. Ekaterinburg : Izd-vo Ural. un-ta, 1999. 432 s
15. Sossyur F. de. Trudyi po yazyikoznaniyu. Moskva : Progress, 1977. 695 s.
16. Sosyur F. de. Kurs zagal'noyi lingvistyky. Ky' yiv : Osnovy', 1998. 324 s.

17. Chikobava A. K вопросу o putyah razvitiya sovremennoy lingvistiki. Voprosyi yazykoznaniiya. 1966. № 4. S. 45–61.
18. Engler R. Théorie et critique d'un principe saussurien: L'arbitraire du signe. Cahiers Ferdinand de Saussure. № 19. 1962. P. 5–66.
19. Godel R. Les sources manuscrites du Cours de linguistique generale de F. de Saussure. Geneve ; Paris : Droz, 1957. 282 p.
20. Saussure F. de. Cours de linguistique générale, édition critique par Rudolf Engler. Wiesbaden : Otto Harrassowitz. T. 1. 1967. 515 p.
21. Saussure F. de. Cours de linguistique générale, édition critique par Rudolf Engler. Wiesbaden : Otto Harrassowitz. T. 2. 1974. 51 p.
22. Saussure F. de. Cours de linguistique générale. Paris : Payot, 1997. 269 p.
23. Saussure F. de. Ecrits de linguistique générale, établis et édités par Simon Bouquet et Rudolf Engler, avec la collaboration d'Antoinette Weil. Paris : Gallimard, «Bibliothèque des idées», 2002. 353 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Володимир Глущенко – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Наукові інтереси: дослідження з проблем загального мовознавства, порівняльно-історичного мовознавства.

Вікторія Святченко – викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу Національного авіаційного університету Слов'янський коледж Національного авіаційного університету.

Наукові інтереси: дослідження з проблем загального мовознавства, порівняльно-історичного мовознавства.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Volodymyr Glushchenko – Doctor of Philological Sciences, Professor, Head of the Department of Germanic and Slavic Philology, State University «Donbas State Pedagogical University».

Scientific interests: research on general linguistics, comparative-historical linguistics.

Viktoriya Sviatchenko – lecturer of the department of social and humanitarian disciplines from the Contracted structural unit of the National Aviation University Slavic College of NAU.

Scientific interests: research on general linguistics, comparative-historical linguistics.

УДК 81'373.233

ЧИ ПЕРЕВЕЛИСЯ ПЕРЕВЕРТНІ?

Анатолій ПОПОВСЬКИЙ (Дніпро, Україна)

e-mail: popovski@i.ua

ПОПОВСЬКИЙ Анатолій. ЧИ ПЕРЕВЕЛИСЯ ПЕРЕВЕРТНІ?

У статті розглядаються етимологія, синоніміка та лексико-семантичні функції слова **перевертень** з погляду міфології та реального сприйняття в різнопохальних умовах історичного розвитку українського суспільства як у народному мовленні, так і в різножанрових джерелах. З'ясовується активізація цього мовного явища та його смислова суть у контексті лексикографічних праць, громадських діячів та майстрів художнього слова від Шевченка до сьогодення.

Ключові слова: перевертень, перекидці, перекинци, народні повір'я, антропоніми, синоніми, колоніальна політика.

POPOVSKYI Anatoliy. HAVE THE SHIFTERS BECOME EXTINCT?

The article deals with etymology, synonymics and lexico-semantic functions of the word «**pereverten**» (shifter) in the relation to mythology and actual perception of the Ukrainian society development in different epochs in folk speech and in the sources of various genres. The author states that the given language phenomenon is becoming more active and semantic meaning of it has been defined in the context of vocabulary research, mass media, public persons and elocutionist from T. Shevchenko up to now, which is vividly demonstrated with the help of examples from poetic and prose texts of current poets and writers, as well as the works of those who experienced the hidden cruel nature of shifters in different historic periods of Ukrainian statehood. The author suggests new interpretation of the phenomena of shifters in the Ukrainian culture and the linguistic means of their disclosure. The widespread use of the given language unit is explained by, firstly, the demands of the progressive public thought to evaluate various moral criteria of different layers of Ukrainian society in Russian tsarist regime, communist ideology of the Soviet Union, as well as in the state formation process of young sovereign Ukraine. In its turn it reveals the negative double-faced essence of the human nature of those timeservers and traitors who stand against the fight for universal moral values and democratic principles of an independent state development.

Key words: shifter, changeling, folk popular belief, anthroponyms, synonyms, colonial policy.

Життя сучасного українського суверенного суспільства активізує в усному й писемному мовленні ряд мовних одиниць, породжених народними повір'ями, надаючи їм певного смислового значення. Серед них магічне слово **перевертень**, значення якого Віталій Жайворонко тлумачить так: **перевертень** – за народними повір'ями – людина, чаклуванням обернута на тварину або будь-який предмет; також нечиста сила, що набула вигляду кого – чого-небудь; перевертні живуть то як люди, то як звірі, тобто ведуть подвійне існування; вони небезпечні, бо людина часто не може й знати, хто перед нею – справжня звірина чи перевертень; перевертнями є відьма, чаклун, сам чорт; вони ж можуть зробити перевертнем людину; про це багато мовиться в народних казках і легендах [10, с. 438].

Словник української мови, окрім цього значення подає ще такі: